[1] [א]אל תצאו ויצאו אל תותירו ויותירו שנים בשליו א] ראשון ובשליו שני בשליו ראשון ב] [2] בשבתכם [ב] על סיר הבשר בשליו שני [3] והאספסוף אשר בקרבו בעגל ג] כדאיתיה במדבר פארן כדאיתיה אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זימרא מאי דכתיב [4] מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה אמר לו הקב"ה ללשון כל אבריו של אדם זקופים ואתה מוטל כל אבריו של אדם מבחוץ ואתה מבפנים ולא עוד אלא שהקפתי לך שתי חומות אחת של עצם ואחת של בשר מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה ד] [ג]אמר ר' יוחנן משום ר' יוסי בן זימרא [א]כל המספר לשון הרע כאילו כפר בעיקר שנאמר [5] אשר אמרו ללשוננו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו [ד]ואמר ר' ה] יוסי בן זימרא כל המספר לשון הרע נגעים באים עליו שנאמר [6] מלשני בסתר רעהו אותו אצמית וכתיב התם [7] לצמיתות ומתרגמינן לחלוטין [ה]ותנן [ב]אין בין מצורע מוסגר למצורע מוחלט אלא פריעה ופרימה ו] אמר ריש לקיש מאי דכתיב [8] זאת תהיה תורת המצורע זאת תהיה תורתו של מוציא שם רע [ו]ואמר ריש לקיש מאי דכתיב [9] אם ישוך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון לעתיד לבא מתקבצות כל החיות ובאות אצל ז] נחש ואומרות ארי דורס ואוכל זאב טורף ואוכל אתה מה הנאה יש לך אומר להם וכי מה יתרון לבעל הלשון ואמר ריש לקיש כל המספר לשון הרע מגדיל עונות[ז] עד לשמים שנאמר [10] שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ אמר רב חסדא אמר מר עוקבא כל המספר לשון הרע ראוי לסוקלו באבן כתיב הכא אותו אצמית וכתיב התם [11] צמתו בבור חיי וידו אבן בי ואמר רב חסדא אמר מר עוקבא כל המספר לשון הרע אמר הקב"ה אין אני והוא יכולין לדור בעולם שנאמר [12] מלשני בסתר רעהו אותו אצמית גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל אל תיקרי אותו לא אוכל אלא אתו לא אוכל ואיכא דמתני לה [ח]על גסי הרוח ח] אמר רב חסדא אמר מר עוקבא כל המספר לשון הרע אומר הקב"ה [לשר של] גיהנם אני עליו מלמעלה ואתה ט] עליו מלמטה נדוננו שנאמר [13] חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים אין י] חץ אלא לשון שנאמר [14] חץ שחוט לשונם מרמה דבר ואין גבור אלא הקב"ה שנאמר [15] ה' כגבור יצא גחלי רתמים היינו גיהנם אמר רבי חמא בר' חנינא מה תקנתו של מספרי לשון הרע אם תלמיד חכם הוא יעסוק בתורה שנא' [16] מרפא לשון עץ חיים ואין לשון אלא לשון הרע שנאמר חץ שחוט לשונם ואין עץ יא] אלא תורה שנאמר [17] עץ חיים היא למחזיקים בה ואם עם הארץ הוא ישפיל דעתו שנאמר [18] וסלף בה שבר [ט]רוח רבי אחא ברבי חנינא אומר סיפר אין לו תקנה שכבר כרתו דוד ברוח הקדש שנאמר [19] יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות אלא מה תקנתו שלא יבא לידי לשון הרע אם תלמיד חכם הוא יעסוק בתורה ואם ע"ה הוא ישפיל דעתו שנאמר וסלף בה שבר [י]רוח תנא דבי רבי ישמעאל [ג]כל המספר לשון הרע מגדיל עונות כנגד שלש עבירות עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים כתיב הכא לשון מדברת גדולות וכתיב בעבודת כוכבים [20] אנא חטא העם הזה חטאה גדולה בגילוי עריות כתיב [21] ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת בשפיכות דמים כתיב [22] גדול עוני מנשוא גדולות אימא תרתי הי מינייהו מפקא במערבא אמרי לשון תליתאי [כ]קטיל תליתאי הורג יב] (א) למספרו ולמקבלו (ב) ולאומרו א"ר חמא ברבי חנינא מאי דכתיב [23] מות וחיים ביד לשון וכי יש יד ללשון לומר לך מה יד ממיתה אף לשון ממיתה אי מה יד אינה ממיתה אלא בסמוך לה אף לשון אינה ממיתה אלא בסמוך לה ת"ל חץ שחוט לשונם אי מה חץ עד ארבעים וחמשים אמה אף לשון עד ארבעים וחמשים אמה תלמוד לומר שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ וכי מאחר דכתיב שתו בשמים פיהם חץ שחוט למה לי הא קמשמע לן דקטיל כחץ וכי מאחר דכתיב חץ שחוט לשונם מות וחיים ביד לשון למה לי לכדרבא דאמר רבא דבעי חיים בלישניה דבעי מיתה בלישניה היכי דמי לישנא בישא [ל] יג] (רבא אמר) כגון דאמר איכא נורא בי פלניא אמר ליה אביי מאי קא עביד גלויי מילתא בעלמא הוא אלא דמפיק יד] בלישנא בישא דאמר היכא משתכח נורא אלא בי פלניא טו] [דאיכא בשרא וכוורי] אמר רבה[מ] [ד]כל מילתא דמיתאמרא באפי מרה לית בה משום לישנא בישא [נ]אמר ליה טז] [ה]כל שכן חוצפא ולישנא בישא אמר ליה אנא כרבי יוסי סבירא לי [ו]דאמר רבי יוסי מימי לא אמרתי דבר וחזרתי לאחורי אמר

רבה

אל תצאו. בשבת ללקוט: בשליו ראשון. כשהתחיל המן לירד היה שליו יורד עמו כדכתיב (שמות טז) ויהי בערב ותעל השליו וגו' ובבקר היתה שכבת הטל וגו' ולאחר זמן מרובה התאוו יותר: במדבר פארן. מעשה מרגלים: [ה]של עצם. שיניים: מה יתן לך ומה יוסיף לך. עוד הקדוש ברוך הוא שמירה שלא תספר לשון הרע: האומרים ללשוננו נגביר כמי שאומר מי אדון לנו דכופרים בעיקר: למצורע מוחלט. אלמא אצמית דמתרגם לשון חליטה היינו נגעת: אותו לא אוכל. בהאי קרא לעיל כתיב מלשני בסתר רעהו: על גסי הרוח. להא דרב חסדא דבהאי קרא יז] לאותו לא אוכל כתיב נמי גבה עינים: נדוננו גרסי': וסלף בה. מי שמסלף בה ומפן לסלקה שלא תהא בו עוד ישבור רוחו: כרתו. לשון כרת: הי מינייהו מפקא. הא בכולהו כתיב גדולות הלכך כולהו אתו: לישנא תליתאי. זה לשון הרכיל שהוא שלישית בין אדם לחבירו לגלות לו סוד: לאומרו. לרכיל עצמו שמתוך מריבה שנופלת בין השנים הורגין זה את זה והורגין גואלי הדם את הרכיל יח] שההרג בא על ידו: דבעי מיית בלישניה. יעסוק בדברי שטות ונבלה: דבעי חיי בלישניה. יעסוק בתורה: נורא בי פלניא. דמשמע עשיר הוא וכל שעה מצוי אש בביתו לבשל תבשילין: גלויי מילתא בעלמא הוא. הואיל ואינו אומרה בלשון הרע אלא מגלה לאותן שמבקשין אור לכו לבית פלוני: דמיתאמרא באפי מרה. שהמרגל אומרה בפני האומר עליו: וחזרתי לאחורי. לראות מי יעמוד אחורי שאף בפני הבעלים אני אומרה אלמא לאו לישנא בישא חשיבא. ל"א שאם באו הבעלים ואמרו למה אמרת כן לא חזרתי כי לאמר לא אמרתי אלא בפניהם הודיתי:

דמיתאמרא

(לעיל) **אל** תיקרי ממנו אלא ממנו. יש] פירוש אל תקרי ממנו רפי אלא ממנו דגש ואינו כן שכל ממנו שבתורה דגושין ואינו מחליף כלל זה בזה וכן מלינו בסיפרי ולא גם ליהה אין כתיב כאן אלא ולא גם ליהה יט]: **התאוו** תאוה. פרש"י התאוו יותר משמע שלא פסק להם השליו כא] רש"י והר"ר יוסף קרא פירש שפסק להם השליו ראשון והאספסוף אשר בקרבו התאוו תאוה לפי שלא היה להם שליו וירד להם שליו שני: **ואמר** ריש לקיש מאי דכתיב זאת תהיה תורת המצורע תורת מוציא שם רע. אמר גרסינן ולא גרסי' ואמר דהא ריש לקיש לא אמר כלל לעיל:

לישנא תליתאי. פרש"י לשון שלישי של רכיל מגלה סוד ואני מצאתי כתוב לישנא תליתאי שהקיפה הקב"ה אחת של עצם ואחת של בשר והוא שלישי בתוכם:

[ל]**כל** מילתא דמיתאמרא באפי כב] תלתא לית בה משום לישנא בישא. פירוש כגון כה"ג דנורא בי פלוני דליכא למישמע דלא אמרה משום לישנא בישא אבל אם הוא אמר דבר קנטור על חבירו אפילו היה אומרה בפניו אית ביה משום לישנא בישא:

[ל]**אבנט** מכפר על הרהור הלב. היכא דליתא ואבנט הוא כמו חגור של שש ארוכה מאד ואיתא נמי במדרש שהיה הכהן מקיפו סביביו כ' פעמים כנגד לב של אדם:

וכמוזקתו

עין משפט נר מצוה

כב א מיי' פ"ז מהלכות דעות הלכה ג [וברב אלפס שבת פ"ב דף יד ע"ב]:

כג ב מיי' פ"י מהלכות טומאת צרעת הל' י:

כד ג מיי' פ"ז מהלכות דעות הלכה ב:

כה ד ה ו מיי' שם הלכה ג ה:

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' הורג (למספרו) תא"מ ונ"ב ג"י רש"י לאומרו: (ב) שם ולמקבלו ולאומרין עליו א"ר חמא:

◆

רבינו גרשום

במדבר פארן כדאיתיה בשעת ביאת מרגלים: [מה יתן לך וכו' כלומר מה יכולת לך להנאתך ולא עשיתי מפני מה את רמיה]: אחת של עצם ואחת של בשר. שיניים ושפתים: אם ישוך הנחש בלא לחש. היינו שנושך הנחש במקום שאין שם חבר שילחשו. ואית דמפרשי אם ישוך הנחש בלא לחש כלומר אי אפשר לו לישוך אלא א"כ לחשו לו מן השמים שצוו לו: אין יתרון לבעל הלשון. דמה הנאה לבעל הלשון הרע שאומר לשון הרע הרי מצא לו חבר: וידו אבן בי. היא אבן שהניחו על פי הבור כשהשליכו לדניאל לתוכו: נדוננו. ביחד: וסלף [בה]. מי שסילף לשונו בה: שבר רוח. ישפיל דעתו: מגדיל עונות כנגד ג' עבירות. דהני לא כתיב אלא גדולה והכא [כתיב] גדולות: ואימא תרתי. [כנגד ב' עבירות] דגדולות לא משמע אלא תרי [הי מנייהו מפקת בכולהו כתיב גדולה]: לשון תליתאי. שהאומר שמעו מאחד ואמרו לאחר דהוו ג' בני אדם: [שתו בשמים פיהם. דעד סוף העולם יכול להרוג בלשון הרע]: בסמוך ליה. למקום שמגיע אגריפו: [דבעי חיי בלישניה שעוסק בתורה]: דאמר איכא נורא בי פלניא. כששואלין ב"א איכן נקח אש והוא אומר יש בביתו של פלוני שמתקנין שם כל היום מאכל: מעולם לא אמרתי דבר שחזרתי לאחורי. כלומר כשהייתי אומר דבר על שום אדם לא צרכתי לחזור לאחורי ולראות שלא יהא שם בעל הדבר שאפי' אם יהיה שם לא היה חושש שאינו משקר ואין אומרו בלשון הרע:

◆

שיטה מקובצת

א] בשליו בשליו ראשון: ב] ראשון בשבתנו: ג] בעגל. גליון. תימה למה קורא עון העגל נסיון הא כפרו בעיקר ושמעתי מפי הר"ר יצחק מטריוש דעשרה נסיונות היינו עשרה כעסים שהכעיסו את הקב"ה והגם זועפים מתרגמינן נססין. הרא"ש ז"ל: ד] רמיה ואמר רבי יוחנן (ס"י אמר ר"י כל וכו' וכן למטה וא"ר כל המספר): ה] לנו וא"ר יוחנן משום רבי יוסי: ו] ופרימה. סימן תורית נח"ש גדיל. והיינו דרשב"ל דאמר ריש לקיש: ז] אצל הנחש ואומרות: ח] הרוח ואמר: ט] ואתה מלמטה תיבת עליו נרשם עליו קו מלמעלה: י] אין חצי אלא לשון הרע שנאמר: יא] עץ תיבת אלא: יב] הורג שאמרו ולמקבלו ולאומרו תיבת ולמספרו נמחק: יג] בישא רבה אמר: יד] דמפיק ליה בלישנא: טו] פלניא דאיכא בשרא וכוורי: טז] ליה אביי כל שכן: יז] קרא דכתיב אותו לא: יח] הרכיל שההריגה בא: יט] ממנו י"מ אל תיבת פירש נמחק: כ] ליתה וכן גבי אליעזר עבד אברהם אנשים אשר אתו אין כתיב: כא] תיבת רש"י נמחק: כב] באפי מרה תיבת תלתא נמחק:

מסורת הש"ס

א) [נר' הע"י אל יצא איש ממקומו אבל אי אפשר לקיימו שהרי קרא לאל יצא וכו' כתיב אח"כ], ב) [נ"ל בשבתנו], ג) [נ"ל ואמר וכ"ה בע"י], ד) [נ"ל ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זימרא וכ"ה בע"י], ה) מגילה ח: סנהדרין קו:, ו) [תענית ח.], ז) [בס"א וכע"י עונותיו], ח) סוטה ה., ט) [נ"ל ברוח], י) [נ"ל ברוח], כ) [נ"ל אמר רבה], ל) [רב פפא ל"ק וכ"ה בע"י], מ) [נ"ל א"ל אביי וכ"ה בע"י וכן גרס אלפס פ' במה מדליקין שבת יד.], נ) שבת קיח:, ס) [נ"ל אמר ד"ה מהן], ע) נ"א למקבלו [וגי' ל"ק למספרי וגי' נ"א היא טעות], פ) שייך לדף טו ע"א, צ) [גי' שייך שם].

◆

תורה אור השלם

1. ראו כי יי' נתן לכם השבת על כן הוא נתן לכם ביום הששי לחם יומים שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקמו ביום השביעי: שמות טז כט
2. ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקט ולא מצאו: שמות טז כז
3. ויאמר משה אלהם איש אל יותר ממנו עד בקר: ולא שמעו אל משה ויותרו אנשים ממנו עד בקר וירם תולעים ויבאש ויקצף עלהם משה: שמות טז יט-כ
4. ויאמרו אלהם בני ישראל מי יתן מותנו ביד יי' בארץ מצרים בשבתנו על סיר הבשר באכלנו לחם לשבע כי הוצאתם אתנו אל המדבר הזה להמית את כל הקהל הזה ברעב: שמות טז ג
5. והאספסף אשר בקרבו התאוו תאוה וישבו ויבכו גם בני ישראל ויאמרו מי יאכלנו בשר: במדבר יא ד
6. מה יתן לך ומה יסיף לך לשון רמיה: תהלים קכ ג
7. אשר אמרו ללשננו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו: תהלים יב ה
8. מלשני בסתר רעהו אותו אצמית גבה עינים ורחב לבב אתו לא אוכל: תהלים קא ה
9. ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה וקם הבית אשר בעיר אשר לו חמה לצמיתת לקנה אתו לדרתיו לא יצא ביבל: ויקרא כה ל
10. זאת תהיה תורת המצרע ביום טהרתו והובא אל הכהן: ויקרא יד ב
11. אם ישך הנחש בלוא לחש ואין יתרון לבעל הלשון: קהלת י יא
12. שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ: תהלים עג ט
13. צמתו בבור חיי וידו אבן בי: איכה ג נג
14. חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים: תהלים קכ ד
15. חץ שוחט לשונם מרמה דבר בפיו שלום את רעהו ידבר ובקרבו ישים ארבו: ירמיה ט ז
16. יי' כגבור יצא כאיש מלחמות יעיר קנאה יריע אף יצריח על איביו יתגבר: ישעיה מב יג
17. מרפא לשון עץ חיים וסלף בה שבר ברוח: משלי טו ד
18. עץ חיים היא למחזיקים בה ותמכיה מאשר: משלי ג יח
19. יכרת יי' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדלות: תהלים יב ד
20. וישב משה אל יי' ויאמר אנא חטא העם הזה חטאה גדלה ויעשו להם אלהי זהב: שמות לב לא
21. איננו גדול בבית הזה ממני ולא חשך ממני מאומה כי אם אותך באשר את אשתו ואיך אעשה הרעה הגדלה הזאת וחטאתי לאלהים: בראשית לט ט
22. ויאמר קין אל יי' גדול עוני מנשא: בראשית ד יג
23. מות וחיים ביד לשון ואהביה יאכל פריה: משלי יח כא